

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

М.П. Денисенко, *док. екон. наук*,
Т.Є. Воронкова, *канд. екон. наук*,
Т.М. Янковець, *канд. екон. наук*

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку проблема підвищення конкурентоспроможності підприємств набуває особливої актуальності. Це пояснюється посиленням інтенсивності розвитку усіх процесів економічного середовища, зміною чинників впливу зовнішнього середовища в результаті зростання глобалізаційних процесів, підвищенням ризику зовнішньоекономічної діяльності.

Пріоритетним для країни є подальший розвиток ринкових процесів, створення передумов для її успішної інтеграції у світову спільноту і визначення свого місця на міжнародному ринку. Конкурентоспроможність підприємств базується на якості, швидкості ухвалення рішень, технічній перевазі, обслуговуванні і диференціації продукту. Ключовим чинником конкурентоспроможності, якщо є брати до уваги національний сектор або рівень підприємства, є підвищення загальної продуктивності.

У науковій літературі переважає визначення конкурентоспроможності підприємства як його здатності створювати і реалізовувати продукцію, цінові і нецінові якості якої привабливіші, ніж у аналогічній продукції конкурентів на внутрішньому і зовнішньому ринках. Нині при виході українських промислових підприємств на зарубіжні ринки існує проблема забезпечення подальшого зростання їх рівня міжнародної конкурентоспроможності.

Метою статті є дослідження напрямів підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в контексті їх інвестиційно-інноваційної діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню конкурентоспроможності підприємств присвячено значна кількість наукових досліджень. Теоретичні засади конкуренції закладені в працях Портера М., Ансоффа І., Котлера Ф., Друкера П.,

Хайєка Ф. Сучасними українськими дослідниками (Амоша А., Антонюк Л.Л., Воронкова А.Е., Гальчинський А., Геєць В., Жаліло Я., Кваснюк Б., Лабурцева О., Тарнавська Н., Федонін О.) розглянуто переважно різні аспекти конкурентоспроможності національної економіки, в той же час в недостатній мірі висвітлено проблеми конкурентоспроможності підприємств в контексті їх інвестиційно-інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розробка концепції щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства є складною проблемою. Її рішення не може бути стандартним навіть для двох дуже схожих підприємств, працюючих на одному ринку і які ставлять перед собою ідентичні цілі.

Тому залежно від дії факторів зовнішнього середовища, внутрішніх чинників, стратегічних завдань, індивідуальних особливостей підприємства концепція підвищення конкурентоспроможності може включати безліч різних елементів: організаційно-управлінських, технологічних, маркетингових, фінансових, інвестиційних.

Основними проблемами, які перешкоджають успішній реалізації конкурентних переваг українських підприємств, є, передусім техніко-технологічна відсталість компаній і наявність несприятливого бізнес - клімату в українській державі. Національні чинники є основними детермінантами впливу на діючу модель конкурентоспроможності підприємств України: природно-ресурсний потенціал країни сприяє розвитку таких галузей як чорна металургія і хімічна промисловість, географічне розташування обумовлює розвиток експорту транспортних послуг, а наявність родючих земельних ресурсів - виступає запорукою успішного розвитку сільського господарства.

Україна сьогодні є однією з найменш конкурентоздатних країн, тому стає очевидним, що проблема підвищення конкурентоспроможності як вітчизняних товарів і послуг, так і економіки України в цілому, сьогодні виходить на перший план. На світовому ринку конкурентоздатними визнані менше 1% українських товарів і послуг. В той же час, за даними 2013 р. економіка України майже на 50% залежить від експорту (номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) за 2013 р.

досягав 1455,0 млрд. грн., а експорт - 682 млрд. грн.). Це дуже небезпечний показник, оскільки згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки, прийнятної вважається експортна складова ВВП на рівні не більше 50%. Цей документ був ухвалений Міністерством економіки України в 2007 році [1].

При цьому товарна номенклатура товарів, що реалізуються на зовнішньому ринку, як і раніше складається з товарів сировинної групи і напівфабрикатів: металопродукції, мінеральних продуктів і продукції хімічної галузі, які в загальному об'ємі склали в 2012 р. 53,4 % українського експорту. Враховуючи, що українські промислові підприємства значною мірою залежать від зовнішніх енергетичних ресурсів, а енергоємність наведеної вище продукції в країні визнана однією з найвищої в Європі, їм характерна невисока конкурентоспроможність і прибутковість як виробництва продукції так і експортних операцій. Експорт України у галузі машинобудування не є диверсифікованим і доводиться більшою мірою на країни СНД. У 2013 році частка продукції машинобудування в структурі експорту складала 13,2%, тоді як в розвинених країнах світу доля цієї галузі в структурі експорту складає 32 - 40 % усього експорту [2].

Посилюється ситуація значним фізичним і моральним зносом виробничого потенціалу більшості промислових підприємств України, що не сприяє виробництву високоякісної продукції, що відповідає світовим стандартам. Так, за даними Державної служби статистики України за 2012 р. ступінь зносу основних засобів в українській економіці досягла 76,7%, в добувній промисловості - 54,1%, в оброблювальній - 57,2%, у машинобудуванні - 63,7%, у сфері виробництва і розподілу електроенергії, газу і води - 58,4%. В цілому по промисловості знос основних засобів склав 57,3%. Стан тих або інших галузей української індустрії, а саме, гірничо-металургійного комплексу, хімічної промисловості або виробництва цукру можна оцінити за показником 50 -60 % зносу, що говорить про схожість і спільність процесів руйнування у вітчизняній промисловості.

Важливою умовою зростання ефективності виробництва і підвищення конкурентоспроможності підприємств є активізація інноваційної діяльності. Інноваційна активність, спрямована на розвиток конкурентних переваг, може існувати за

умов постійного оновлення виробництва і технологій, виготовлення високоякісної продукції.

Незважаючи на кризові явища у світовій фінансовій сфері і в економіці низки високорозвинених країн, спрямованість на інноваційний розвиток залишається важливим чинником конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Спостерігається низький рівень інноваційної активності українських підприємств, їх низька інвестиційна привабливість. Якщо в розвинених країнах інноваційна діяльність є одним з найважливіших засобів процвітання країни і кількість інноваційно активних промислових підприємств в цих країнах досягає 70 - 80%, то в Україні цей показник постійно зменшується від 26% в 1994 році до 16,8% в 2013 році.

Міжнародна практика свідчить, якщо у ВВП країни частина інноваційної продукції складає менше 20%, то національна продукція втрачає конкурентоспроможність. Слід зазначити, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія - 6% і Греція - 29%, проте навіть ці показники вищі, ніж в Україні. А порівняно з країнами-лідерами, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина 69%), Данія (71%) і Ірландія (74%), цей розрив з Україною збільшується майже в п'ять разів. На світовому ринку високих технологій частина продукції США досягає 32%, Німеччині - 18%, вітчизняна продукція займає менш одного відсотка [3].

Таке положення багато в чому пояснюється слабкою державною підтримкою інноваційної діяльності підприємств, оскільки фінансування інноваційної діяльності підприємств відбувається переважно за рахунок власних коштів підприємств (72,9%), і кредитів (10,7%), що істотно звужує масштаби інвестування.

Результатом низької конкурентоспроможності підприємства є відсутність в Україні ряду високотехнологічних галузей і передусім таких, які визначають експортні позиції промислових підприємств: ІТ - індустрія, виробництво складної медичної техніки, багатьох приладів для наукових досліджень і сучасних легкових автомобілів.

Недостатнє впровадження інноваційних технологій обумовлюють низьку конкурентоспроможність багатьох видів продукції вітчизняних підприємств. За якістю і технологічними рішеннями виробу радіоелектроніки, побутові прилади, сільськогосподарські і шляхобудівельні машини, а також цілий ряд інших товарів значно програють зарубіжним аналогам. У цих областях в широких масштабах продовжують використовуватися характерні для радянської економіки витратні технології, що у свою чергу веде до зростання ресурсоємності продукції і перешкоджає скороченню витрат виробництва і випуску інноваційної продукції в інших галузях економіки [4].

Крім того, низька конкурентоспроможність промислових підприємств посилюється недостатньою кількістю кваліфікованого персоналу. Через низький рівень заробітної плати молоді фахівці не хочуть працювати в цій сфері, а більшість досвідчених працівників промислових підприємств мають пенсійний вік. Втрачаючи кваліфікованих працівників, які звільняються або виходять на пенсію, машинобудівні підприємства не мають можливості підготувати їм гідну заміну, що призводить до низької якості виконання робіт.

Усі чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємств, можна розділити на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх чинників відносяться: політична ситуація в країні і вплив держави на цінову, податкову, зовнішньоекономічну, фінансово-кредитну, науково-технічну і інноваційну політику, недостатнє державне регулювання якості продукції, антимонопольне законодавство, система заходів державної підтримки вітчизняного виробника, стан попиту і пропозиції на ринку і розвиток інфраструктури ринку, наявність конкурентів і стан конкуренції на ринку.

До внутрішніх відносяться чинники, на які підприємства самостійно можуть впливати, максимально використовуючи власні ресурси: фінансування наукових досліджень, модернізація і заміна зношеного устаткування, проведення заходів, необхідних для впровадження системи якості «ISO 2001», розробка механізму швидкого реагування на потреби замовників, проведення агресивної політики збуту, впровадження інноваційних технологій і сучасних методів управління фір-

мою. У складі внутрішніх чинників конкурентоспроможності країни, регіону, суб'єкта господарювання визначається двома головними чинниками. По-перше, наявним ресурсним, інвестиційним потенціалом і ефективним їх використанням, а по-друге, ефективною системою державного регулювання інвестиційними потоками. Україна має не дуже високий ресурсний і досить низький рівень інвестиційного потенціалу. Це підтверджується даними про стан освоєння капітальних інвестицій в економіці України (таблиця 1).

Таблиця 1. **Капітальні інвестиції в економіку України** [Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua].

Рік	Освоєно всього	у тому числі		
		інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)	інші матеріальні активи	інвестиції в нематеріальні активи
у фактичних цінах, млн. грн.				
2010	189061	182076	3786	6985
2011	259932	250602	4454	9431
2012	293692	285146	7057	8546
2013	267728	257144	7700	10585
у % до загального об'єму				
2010	100,0	96,3	2,0	3,7
2011	100,0	96,5	1,7	3,6
2012	100,0	96,9	2,4	2,9
2013	100,0	96,3	2,9	3,9

Спостерігається нерівномірність процесу вкладання і освоєння капітальних інвестицій у вітчизняну економіку. У 2013 р. вони знизились порівняно з минулим роком маже на 10%. Основна маса інвестицій (більше 96%) спрямована в основний капітал і менш як 4% - у приріст нематеріальних активів, що не дозволяє в достатній мірі впроваджувати інноваційні технології.

Таке положення в інвестиційній сфері склалося в результаті:

- незбалансованості організаційно-економічної структури промисловості, яка характеризується низьким рівнем доданої вартості експортно-орієнтованих підприємств;

- низького рівня роботи промислового сектора, який характеризується па-

дінням об'єму реалізованої продукції, у тому числі продукції інноваційної;

- недостатньо високого рівня продуктивності праці і рентабельності;
- високих ризиків довгострокового інвестування, неприйнятною для більшості промислових підприємств вартості кредитних ресурсів;
- відсутності прогресивних організаційно-економічних форм взаємодії суб'єктів господарювання і відповідної інфраструктури інноваційно - інвестиційної діяльності.

Структура інвестицій за джерелами інвестування засвідчила, що у 2013 р. збереглися тенденції попередніх років: інвестиції за рахунок власних коштів є переважаючими – 63,8%, а кошти державного і місцевих бюджетів – становили лише 5,1% від загального обсягу інвестицій.

Низька інвестиційна активність в Україні пов'язана з недосконалістю державної інвестиційної політики, недоліками в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституціонального забезпечення розвитку інвестиційного ринку і його інструментів і як наслідок - недостатнім об'ємом внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Рішення цих проблем потребує удосконалення форм державного регулювання інвестиційної діяльності і розробки відповідного методичного інструментарію оцінки соціально-економічної ефективності організаційно-економічних заходів державного регулювання інвестиційної діяльності в промисловості.

Крім того, внутрішня діяльність українського уряду повинна торкатися зниження податкового тиску, захисту вітчизняного товаровиробника в антидемпінгових розслідуваннях; вирішення проблеми повернення податку на додану вартість, збереження стабільного курсу національної валюти, поліпшення бізнес-клімату в країні, дотримання міжнародних економічних стандартів, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, вдосконалення нормативне - правової бази розвитку конкурентного середовища .

На етапі переходу української економіки до стійкого розвитку посилюється значення активізації інноваційної діяльності підприємств як пріоритетного на-

пряму зміцнення конкурентоспроможності на основі підвищення ефективності виробництва, поліпшення якості продукції і послуг.

Забезпеченість інноваційного розвитку України необхідними інвестиційними ресурсами в першу чергу залежить від позиції держави в цьому процесі. Механізм функціонування економіки інноваційного типу передбачає постійну циклічну трансформацію: засоби, вкладені в наукові дослідження, цілеспрямовано перетворюються на нові знання, отримані знання - на технологію і майстерність, які, у свою чергу, ефективно трансформуються в гроші.

У такій економіці (її ще називають економікою, яка базується на знаннях на відміну від екстенсивної, орієнтованої на сировинний потенціал) основним ресурсом розвитку виступають знання, провідним джерелом яких є наука, науково-технологічний потенціал країни. Світовий досвід підтверджує, що ефективність цієї економіки в стратегічній перспективі на декілька порядків вище, ніж в орієнтованій на сировинні ресурси, і тільки такий тип економічного розвитку може забезпечити економічну і науково-технологічну незалежність держави .

Українська економіка сьогодні як ніколи потребує потужного позитивного імпульсу для розвитку, який дозволив би їй вирватися з рецесії, що все більше поглинає її. Забезпечити такий поштовх можна тільки за рахунок впровадження вагомих стимулів для інноваційної діяльності приватного сектора, чого складно досягти при нинішній системі податкових пільг. Комплекс податкових стимулів в Україні сприяє не розвитку економіки, а лише подальшому розширенню податкових пільг, що може закінчитися їх повною ліквідацією [5].

Висока інноваційна активність забезпечує випереджаючий розвиток окремих економік або галузей, конкурувати з якими країнам, не здатним стимулювати інноваційну діяльність, стає все складніше.

Усвідомлюючи, що тільки постійний технологічний розвиток здатний забезпечити конкурентоспроможність економіки, більшість країн в останнє десятиліття значно збільшили об'єм і розширили перелік податкових пільг, на які можуть претендувати підприємства, що ведуть інноваційну діяльність. Сьогодні навіть країни, які неухильно дотримуються принципів ринкової економіки і рівності правил

гри для усіх учасників, активно впроваджують різні фіскальні інструменти стимулювання інноваційної діяльності. Зокрема, 26 з 34 країн — членів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЭСР) пропонують фіскальну підтримку інноваційним підприємствам. Серед країн, що не входять в організацію, таку практику активно застосовують Бразилія, Китай, Індія, Російська Федерація, Сінгапур, Південно-Африканська Республіка і інші.

Завдяки застосуванню податкових пільг держава зменшує витрати підприємства на інвестиції в інновації. При цьому, якщо ще в 90-х роках минулого століття державна допомога часто зводилася лише до звільнення від оподаткування таких інвестицій, то зараз у міру посилення тенденції до розширення фіскальної підтримки інноваційної діяльності держава вже фактично субсидує інноваційні проекти. У деяких країнах інвестор за рахунок податкових пільг може компенсувати 20 — 25% витрат на інновації, в Іспанії — до 35, у Франції — навіть до 42,5%. Більше того, у багатьох країнах суб'єктам малого і середнього бізнесу, враховуючи їх важливу соціальну функцію, надають додаткові податкові преференції, тому державна підтримка їх інноваційної діяльності ще вагоміша [5].

В той же час в іншій групі країн, що мають негативне значення цього показника, у тому числі і в Україні, інноваційна діяльність не то що не підтримується податковими інструментами, вона ще і обкладається податками. І якщо в Швеції, Швейцарії, Фінляндії, Ізраїлі, Німеччині відсутність податкових пільг компенсується значними об'ємами прямих трансфертів з бюджету на підтримку інноваційних проектів, то в Україні і цей механізм практично не працює.

Формування пропозиції конкурентоздатних інноваційних продуктів, технологій і знань, може стимулюватися державою непрямыми методами, а саме, відповідною податковою, фінансово-кредитною, страховою, амортизаційною складовими інноваційної політики в цілому. Країни розвиненої ринкової економіки застосовують гнучку і розгалужену систему податкових преференцій (податковий кредит, списання з бази оподаткування витрат на дослідження і розробки, відстрочення оподаткування).

Удосконалення податкової системи здійснюється з метою створення вигідних умов для реалізації інноваційної діяльності (надання дослідницького і інвес-

тиційного податкового кредиту за рахунок відстрочення податку з прибутку на інновації; зменшення оподаткованої прибутку на суму вартості приладів і устаткування, які передаються вищим учбовим закладам, науково-дослідним організаціям; пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій і інших нематеріальних активів). Наприклад, досвід Канади, Бельгії, Швеції, Італії, Австралії свідчить, що 100 % витрат на науково-дослідні роботи вилучається з оподаткованих доходів компаній [6].

Значний ефект може бути отриманий в результаті впровадження "податкових канікул", які надаються новостворюваним інноваційним підприємствам і організаціям, тобто в період їх найбільш ризикованої діяльності.

Вони передбачають тимчасове звільнення від сплати податку на прибуток до 5 років в таких країнах як Франція, Великобританія, Нідерланди, США.

В зв'язку з цим актуальними є податкові новації, які набули чинності з прийняттям нового Податкового кодексу України. Для заново створюваних підприємств з 1 січня 2011 р. впроваджуються податкові канікули строком на 5 років шляхом застосування знижуючого коефіцієнта до ставки оподаткування. Це сприятиме залученню інвестицій в оновлення основних фондів, створення додаткових робочих місць, збільшення обсягів виробництва конкурентоздатної продукції. Вивільнені за рахунок застосування податкових канікул засоби повинні спрямовуватися на капітальні вкладення в розвиток або модернізацію виробництва. Підприємство втрачає цю пільгу при нецільовому використанні вивільнених засобів.

Для зниження ризиків при фінансуванні інноваційної діяльності доцільно розвивати систему страхування інновацій, при введенні механізмів державного страхування інноваційних кредитів; державного страхування вкладів населення, які накопичуються для кредитування інноваційних заходів; розробки державної системи страхування ризиків інноваційної діяльності шляхом спеціально створеної державної або державно-приватної страхової компанії.

Спеціальні режими амортизації також формують сприятливий інноваційний клімат. Посилення стимулюючої функції амортизації забезпечується цільовим її використанням і прискореним впровадженням техніко-технологічних нововве-

день шляхом надання пільг в нарахуванні амортизації підприємствами, які займаються інноваційною діяльністю. Для оновлення виробничих фондів застосовуються різні норми прискореної амортизації - від 10 до 50%, при цьому у багатьох країнах дозволяється списування устаткування впродовж першого року експлуатації в розмірі від 40 до 100% вартості їх придбання компанією (Франція, Італія, Велика Британія, Німеччина [6]).

Захист інтелектуальної власності є одним з головних елементів інноваційної діяльності, оскільки створює можливість отримання інноваторами прибутку від впровадження інновацій. Від стану такого захисту, і передусім патентної системи, залежить її стимулююча або дестимулююча роль в інноваційному розвитку підприємств і організацій. Позитивний досвід США свідчить, що 200-річне чинне патентне законодавство повною мірою закріплює авторські права на науково-технічну розробку і дозволяє власникові цих прав отримувати плату за користування його винаходом.

Для стимулювання попиту в розвинених країнах стали застосовувати нормативні обмеження відносно термінів експлуатації устаткування або використання відповідних технологій, які можуть встановлюватися не лише для виробників, але і в окремих випадках для споживачів. Ці неподаткові методи виступають складовою частиною амортизаційної політики.

Зовнішні заходи без допомоги уряду або міжнародних організацій здійснити неможливо. Вони пов'язані з діями українського уряду як в міжнародних відносинах, так і у внутрішніх економічних стосунках.

За минулий період здійснений ряд заходів для регулювання і стимулювання інноваційної діяльності підприємств, створені механізми державного фінансування інновацій, і створення інфраструктури інноваційної діяльності. Проте головною проблемою залишається недосконалість зв'язків між розробниками і споживачами нововведень, тобто головними учасниками інноваційного процесу, низька мотивація і для розробки, і для фінансування інновацій, які є наслідком інформаційної непрозорості цього процесу.

У сучасній економіці, і це визнають більшість економістів, міра успішності діяльності окремого підприємства на внутрішньому і світовому ринках зміщується від рівня конкурентоспроможності його продукції до рівнів конкурентоспроможності держави, регіону, галузі. При цьому держава або регіон виступають гарантом створення привабливих умов підприємницької діяльності і вкладення капіталу, що визначає і інвестиційну привабливість підприємства і міру лояльності споживачів.

Під конкурентоспроможністю країни Інститут, що веде в Європі, менеджменту (Institute of Management Development, IMD), що базується в Лозанні (Швейцарія), розуміє здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоздатний бізнес. Між різними рівнями конкурентоспроможності існує досить сильна взаємозалежність: конкурентоспроможність країни базується на ефективності національних підприємств, конкурентоспроможність яких багато в чому визначається соціально-економічним середовищем і системою взаємовідносин між підприємцями і владою.

Оцінюючи конкурентоспроможність підприємств України на світовому ринку зараз, розглянемо положення країни в найбільш відомих світових рейтингах. Є деякі досягнення в поліпшенні умов ведення бізнесу, проте спостерігаються і значні проблеми.

За даними опублікованого загального дослідження Всесвітнього банку і Міжнародної фінансової корпорації (IFC) - Doing Business – 2014 ("Ведення бізнесу - 2014"), позиції України в рейтингу умов ведення бізнесу покращали на 41 пункт - 96 місце в порівнянні з 137-м місцем в торішньому дослідженні. Найбільший прогрес і ефект від реформ, зафіксовані у сфері створення підприємств (поліпшення в рейтингу з 116 позиції до 50), оподаткування (Україна піднялася з 165 місця на 108 місце) і реєстрації власності (перемістилася з 149 на 59 місце). Це сталося за рахунок впровадження системи електронного надання даних.

Найвищий рейтинг Україна мала у сфері отримання кредитів (17 місце). Найгірші позиції України - у сфері підключення до системи електрозабезпечення – 185 місце і міжнародній торгівлі – 154 місце.

Сьогодні Україна займає досить невисокі місця в міжнародних рейтингах глобальної конкурентоспроможності. Маються на увазі, передусім, два найбільш відомих рейтингу: рейтинг конкурентоспроможності IMD(Міжнародного інституту розвитку менеджменту, м. Лозанна, Швейцарія) і Індекс глобальної конкурентоспроможності WEF(Всесвітнього економічного форуму).

Такий висновок підтверджується і оцінкою конкурентоспроможності України на тлі 144 країн світу, проведеною Фондом "Ефективне управління" за методологією Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) за 2012 р., за якої уперше Україну оцінено як країну з економікою, орієнтованою на ефективність. Перехід економіки з однієї стадії розвитку на іншу визначається за допомогою двох критеріїв. Перший - рівень ВВП на душу населення з урахуванням ринкового курсу валют, який є сукупною цінністю усіх кінцевих товарів і послуг, зроблених впродовж року на території держави резидентами цієї країни.

На практиці це означає, що у ВВП включаються результати діяльності усіх підприємств, організацій, установ і інших одиниць, які функціонують на економічній території цієї країни, включаючи підприємства, повністю контрольовані іноземним капіталом, а також філії іноземних компаній. ВВП - один з ключових кількісних показників економічного розвитку, вживаний у всьому світі для найбільш загальної характеристики результатів економічної діяльності країни за той або інший період часу(зазвичай за рік), темпів і рівня розвитку економіки. У поєднанні з іншими показниками ВВП використовується для характеристики різних аспектів економічного процесу, а також для аналізу коливань в економічній кон'юнктурі [7]. Згідно з дослідженнями Всесвітнього банку за даними 2013 р. розмір ВВП з розрахунку на душу населення склав (у дол. США): в Україні (оцінено як країна з середнім рівнем доходів) 3500, тоді як у Білорусі - 6530, Казахстані - 9780, Польщі - 12660, Словенія - 22800. Перше місце належало Монако – з обсягом доходів на душу населення в розмірі 186950 дол. США [8].

Другий критерій характерний для багатих країн, процвітання яких залежить від здобичі ресурсів. При підрахунку визначається частина корисних копалини в загальному експорті(товари і послуги) країни. За умови досягнення в нім корис-

них копалини понад 70% (вимірюється шляхом використання середнього значення упродовж п'яти років) країна являється переважно факторно-орієнтованою [9]. Використані порогові значення діапазонів для визначення стадій розвитку країни представлені в таблиці 2.

Країни, економіка яких знаходиться між двома будь-яких з цих трьох стадій, вважаються країнами з "перехідною економікою". Для цих країн питома вага складових повільно змінюється в процесі розвитку країни, свідчить про процес плавного переходу від однієї стадії розвитку до іншої. Завдяки цьому перевага надається тим сферам, які з розвитком країни придбавають більшу вагу в конкурентоспроможності країни.

Таблиця 2. **Порогові значення показників для визначення стадій розвитку країни (найкраще місце - 1)**

Показники	Стадія факторної орієнтованості (1)	Перехід від 1-ої до 2-ої стадії	Стадія орієнтованості на ефективність (2)	Перехід від 2-ої до 3-ої стадії	Стадія орієнтованості на інновації (3)
ВВП на душу населення, дол. США, порогове значення	<2000	2000-2999	3000-8999	9000 -17000	>17000
Вага субіндексу «Базові умови», %	60	40-60	40	20-40	20
Вага субіндексу «Посилювачі ефективності», %	35	35-50	50	50	50
Вага субіндексу «Чинники розвитку і інноваційного потенціалу», %	5	5-10	10	10-30	30

Таким чином, Україна знаходиться в 2-ій стадії "Орієнтованість на ефективність" у складі інших 33 країн, у тому числі таких, як : Албанія, Вірменія, Гватемала, Грузія, Еквадор та ін. Слід зазначити, що більшість країн колишнього Радянського Союзу Естонія: Казахстан, Латвія, Литва, Росія, знаходяться на вищій перехідній стадії (Перехід від 2-ої до 3-ої стадії). До третьої стадії, орієнтованої на інновації, відносяться найбільш розвинені технологічні країни (їх 35): Японія, США, Австрія, Великобританія, Німеччина, Тайвань, Франція, Швеція, Швейцарія

рія і інші. Для України, щоб досягти такого стану, необхідно пройти дві важливі стадії - перехідну і третю.

Конкурентоспроможність підприємств і країни визначаються багатьма детермінантами: освітою і навчанням, технологічним прогресом, макроекономічною стабільністю, високим рівнем державного управління, розвиненістю бізнесу і ринковою ефективністю. Для того, щоб підвищити рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, необхідні зусилля як держави, так і бізнесу.

Висновки

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що головні напрями підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, лежать в площині суттєвого зростання ролі держави у створенні попиту і пропозиції на інноваційні продукти:

- формування сучасних ринкових механізмів по створенню інноваційної інфраструктури (телекомунікації, венчурні фонди, інноваційні кластери, центри трансферту технологій);
- застосування різних фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності, в тому числі, шляхом встановлення нормативних обмежень відносно термінів експлуатації устаткування або використання відповідних технологій;
- впровадження за світовими стандартами механізмів захисту прав інтелектуальної власності, авторських прав;
- компенсування значними об'ємами прямих трансфертів з бюджету на підтримку перспективних інноваційних проектів;
- забезпечення умов залучення інвестицій для модернізації виробництва і підвищення конкурентоспроможності підприємств;
- підготовка кваліфікованих трудових ресурсів, що відповідають вимогам міжнародного ринку праці;
- створення системи співпраці між приватним сектором і державою, у рамках якої можливе поєднання комерційних інтересів бізнесу з рішенням інноваційних загальнонаціональних завдань [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. - №60.
2. Реструктуризація промисловості України в процесі посткризового відновлення: аналіт. доп. / В. Собкевич, А. И. Сухоруков, В. Г. Савенко, С. Л. Вороб'йов, [та ін.]; під общ.ред. Я.А. Жалило. - М.: НИС-2011. - 112с.
3. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів" : Постанова ВР України // Відомості Верховної Зароди України. - 2011. - № 11.
4. Гергель М.Ю., Скоробогатова Н.Е. Сучасні проблеми конкурентоспроможності машинобудівних підприємств України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url>.
5. Молдован А. Дестимулюючі пільги //Дзеркало тижня. - 2013. - №31. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/destimuliruyuschie-lgoty-.html>.
6. Механізми державного управління науково-технологічною сферою(світовий та вітчизняний досвід) : монографія. - К.: УкрІНТЕІ, 2009. - 216 с., С. 204.
7. Рейтинг країн світу по рівню валового внутрішнього продукту — інформація про дослідження [Електронний ресурс] // Центр гуманітарних технологій. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gdp/rating-countries-gdp-info>.
8. Рейтинг країн світу по рівню валового внутрішнього продукту — інформація про дослідження [Електронний ресурс] // Центр гуманітарних технологій. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gni/rating-countries-gni-info>
9. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України - 2012, опублікований Фондом «Ефективне Управління» у співробітництві зі Всесвітнім економічним форумом. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.feg.org.ua.
10. Теоретико-методологічні основи інвестиційно - інноваційної безпеки національної економіки України: Монографія / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д.е.н., проф. І.М. Грищенка, д.е.н., проф. В.М. Узунова; д.е.н., проф. Денисенка М.П., 2013. - 464с.